

Sophie:12

ISSN 1602-9631

Renæssance
2006

Astrologen Tycho Brahe

BIOGRAFISK SAMLING

Claus Houllberg

Tycho Brahe var et sandt renæssancemenneske, der ville det hele, og med sin specielle begavelse var han århundreder forud for sin tid. Det er derfor en opgave, man går til med en vis ydmyghed, når vi som her vil isolere hans virke som astrolog fra det øvrige, han var optaget af. Man kan i flæng blot nævne hans virke som kemiker, geodæt, digter, filosof og astronom.

Foruden at han opbyggede Europas første forskningscentrum af international klasse, hvor han konstruede egne instrumenter, udviklede egne målemetoder, fik installeret eget bogtrykkeri

med egen papirmølle, plus opbyggede en stab af betroede assistenter og havde jævnlig kontakt med mange af Europas lærde, samt at Hven fik besøg af kongelige og andre interesserede fra mange lande. Man kunne blive ved med at remse op.

I dansk astrologi er han i høj-renæssancen det store referancepunkt, dvs. den som alle andre på den tid må måles op mod. Faktisk kan man opdele dansk renæssance i tre perioder: Ung-renæssancen som tiden før ham, høj-renæssancen som Tycho Brahes tid og endelig sen-renæssancen som tiden efter ham. Så markant er han – også på det astrologiske felt.

Familie

Tycho Brahe blev født som Tyge Ottesøn Brahe den 14. december 1546 kl. 10.47 på slottet Knudstrup [Knustorp], som ligger nær Helsingborg, på Sønderåsens ende mod syd. Skåne var dengang dansk land og blev først svensk område omkring hundrede år senere.

Tychos far var adelsmanden Otto Brahe og hans mor den ligeledes adelige Beate Bille. Dog var det ikke her, han voksede op, idet hans far havde lovet sin barnløse bror Jørgen Brahe, at hvis han fik

Tychos anlæg Uraniborg havde disse to stenrelieffer, der symboliserede hhv. alkymi og astrologi

en søn, skulle broderen, som var gift med Inger Okse (søster til den store statsmand Peder Okse), få drengen som sit eget barn. Derfor voksede Tycho Brahe op på Tosterup Slot nede på Østerlen i det sydøstlige Skåne.

Tycho voksede op ensom og uden søskende og blev derfor overforkælet af sine stedforældre. Måske var det dette, som grundlagde den hensynsløshed, som senere i livet skulle vise sig at blive skæbnesvanger for ham.

Uddannelse

Tycho Brahe er velbevaget og læser meget, men trives ikke. Han bliver immatrikuleret på Københavns Universitet som 13-årig og bor i København hos den et par år ældre Johannes Prætorius, hvis far er kannik i Aarhus. De to bliver venner for livet. Som 16-årig bliver

Tycho af sin stedfader sendt til Leipzig for at studere jura. Studierne fortsatte i Wittenberg, Rostock og Augsburg, men juraen blev ikke til stort.

Istedet kastede den unge Tycho sig over et studium af astrologi og alkymi, inspireret af ideerne hos den sveiziske læge Paracelsus, som var død blot en snes år før. Især gennem et ophold i januar 1569 hos guldsmeden og alkymisten Lorenz Thenn i Augsburg fandt Tycho nøglen til disse videnskaber. Han var da 22 år gammel.

Senere afspejler disse sig i de to figurer med mottoer, der stod hugget i sten på Uraniborg, det slot han lod bygge på Hven. Astrologien hed "når jeg skuer opad, ser jeg nedad", og alkymien det modsatte "når jeg ser nedad, skuer jeg opad". Elegante og let genkendelige omskrivninger af den hermetiske lov

"Som i det store, således også i det små, og som i det små således også i det store, at enhedens mirakel kan fuldbyrdes". Sætningen forekommer i tekstsamlingen *Corpus Hermeticum*, som hundrede år før var blevet fundet som manuskripter og på pavens bud oversat til latin af Mario Ficino.

Den nye stjerne

Da stedfaderen Jørgen Brahe døde 1565, kom Tycho som 19-årig tilbage til hjemlandet og besøgte mest sin morbror Sten Bille (1527-1586), der var lensmand i Skåne på Herrevad, som før reformationen var kloster. Faderen, Otte Brahe, dør i maj 1571 og Tycho flytter da ind på Herrevad, hvor der ikke blot var et bibliotek, men også et kemisk laboratorium, et værksted til tillavning af instrumenter, et astronomisk

observatorium, og fra 1567 en papirmølle - den første i Danmark. Både Steen Bille og hans senere så berømte nevø lavede her alkymistiske eksperimenter, og Herrevad synes at have været en væsentlig inspirationskilde til det senere Uraniborg. På Herrevad kunne Tycho Brahe desuden koncentrere sig om stjerneforskningen, og det var på gårdpladsen i Herrevad, at han den 11. november 1572 opdagede en ny stjerne i stjernebilledet Cassiopeia.

I begyndelsen af 1573 kom Tycho Brahe til København, hvor han som sædvanlig boede hos Johannes Pratensis. Han var forbløffet over at få at vide, at ingen på universitetet havde set eller hørt om den nye stjerne. Når udenlandske skrifter om den nye stjerne kort efter dukkede op i København, fik han dem tilsendt af Pratensis. Tycho blev rystet over, hvor mange af dem, der var skrevet i vildledt uvidenhed. Derfor besluttede Tycho at publicere manuskriptet til en bog om denne nye stjerne, og tilskyndet af Pratensis rummede værket tillige Tychos astrologiske overvejelser.

Denne bog, *De Stella Nova*, blev trykt hos Lorentz Benedicht i 1573 og blev begyndelsen til Tychos ry som videnskabsmand. Han blev verdensberømt, hvilket fik hans landsmænds øjne op for hans usædvanlige

Tychos anlæg Uraniborg ligger på Hveens højeste punkt med uhindret udsyn til alle sider. Arkitektonisk er der lån fra Palladios Villa Rotunda, der ligger ved Vicenza i Italien

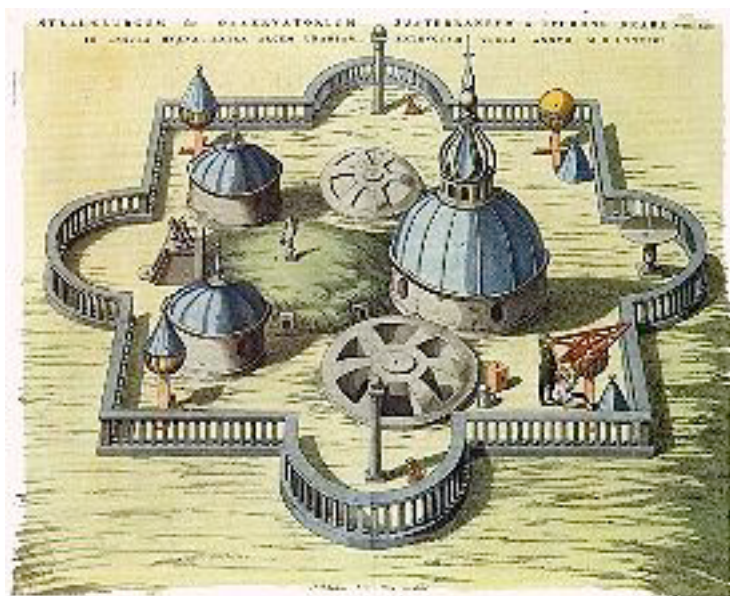
begavelse. Kong Frederik II fik også øjnene op for ham og beordrede ham til at forelæse ved Københavns Universitet. Tychos første forelæsning *De Disciplinis Mathematica* blev et forsvar for astrologien, som den dag i dag kan læses med interesse. Forelæsningens manuskript blev udgivet en halv snes år efter Tychos død af hans gode ven Kurt Aslaksen.

Hven

Tycho havde endt disse forelæsninger, da kongen i 1576 tilbød ham øen Hven i Øresund på livstid. Her kunne Tycho frit indrette

observatorium og laboratorium. Kongen var ligesom Tycho Brahe og hans venner Johannes Pratensis og Petrus Severinus optaget af Paracelsus' tanker, som var baseret på iagttagelse og eksperiment fremfor blot boglig tænkning. Året efter blev Tycho tilbudt at være rektor på universitetet, men takkede nej. Pratensis var da blevet professor i medicin på Københavns universitet og Severinus blev snart kongens livlæge.

Et stort problem med at arbejde med horoskopisk astrologi var, at de eksisterende planettabeller var

Observatoriet Stjerneborg blev påbegyndt 1584 året efter, at Elias Olsen Morsing kom til Insula Venusia, Tychos latiniserede navn for øen Hveen

vældig unøjagtige. I et tilfælde måtte Tycho forklare sin gode ven, rigsråden Henrik Below, at årsagen til at han havde fået opstillet to meget forskellige nativiteter (som horoskoper hed på den tid) var, at tabellernes indbyrdes unøjagtighed var på op til 19 timer. Der er næppe tvivl om, at dette ringe materiale fik Tycho til at ønske nogle bedre arbejdsredskaber, og dermed anspore ham i sit astronomiske arbejde.

Astronomien er dermed uadskillelig fra astrologien og kosmologien. Astrologien var samtidig et symbolsprog som blev anvendt i alkymien, som Tycho i Paracelsus' ånd anvendte spagyriske, dvs. til medicin fremstilling. Der fandtes op i vor tid stadig

remedier på apotekerne, skabt af Tycho, så Hven var i sandhed både observatorium og laboratorium.

Det viste sig snart, at en væsentlig fejlkilde ved observationerne bag de fejlagtige tabeller blandt andet lå i, at der ikke blev taget hensyn til højden af de steder, der blev observeret fra. Tycho var derfor nødsaget til også at gå ind i landmåling og geodæsi for at få korrekte resultater. Noget af det første Tycho gør, er derfor i 1578 at måle Hven op og fastlægge alle højder. Han er dermed en af de allerførste i verden, der anvender triangulering i praksis, selvom teorien havde været kendt i en del år på det tidspunkt. Hvilket fortæller om den omhu og grun-

dighed, der kendetegnede Tychos arbejde. Astrologi var på den tid et vældigt arbejde, og astrologer hed derfor ofte blot matematikere.

Astrologien lyses i band

Den første autoritative fremstilling af, hvorledes man opstiller nativiteter blev publiceret af Tychos gode ven, den tyve år ældre statholder i Holsten, Henrik Rantzau. Ironisk nok sker dette i 1585, samme år som paven i Rom, Sixtus V, lyser astrologien i band. Tycho Brahe har mange kontakter med statsoverhoveder og betydelige lærde ud over Europa. Bandlysningen af astrologien kunne han jo tage ganske roligt hjemme i Danmark, et halvt århundrede efter reformationen. Men i hans internationale kontakter var det signalet til, at hans astrologiske og alkymiske aktiviteter måtte gå under jorden.

Hans ven Rantzau publicerede de følgende år yderligere to storværker om astrologi, henholdsvis *Catalogus Imperatorum* om astrologiens historie, samt *Tractatus Astrologicum*, en lærebog i astrologisk tydning. Der findes imidlertid en brevveksling, hvor Tycho maner Rantzau til forsigtighed omkring astrologien og anbefaler at al videre kommunikation om alkymi sker i cifferskrift.

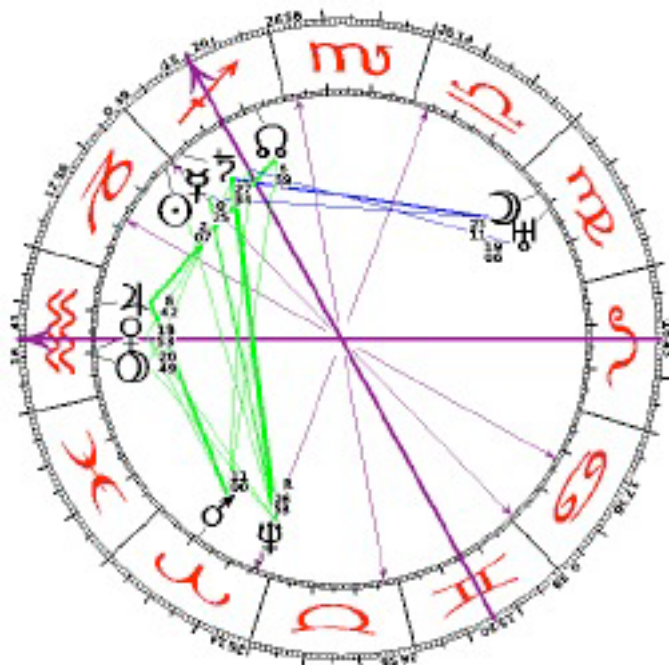
Her ser vi forklaringen på, at astrologien tilsyneladende

kun optager Tycho i hans unge år. Der findes alene skrifter om astrologi af ham fra før bandlysningen. Efter da er det alene hans assistenter, Elias Olsen Morsing og Peder Flemløse, der står som forfattere af astrologiske værker fra Hven. Dog er det en slet skjult hemmelighed, at Tycho har en stor andel i dem. Troligt af lignende årsag trykte Tycho aldrig sit astrologiske manuskript *Om kometen fra 1577*, men lod Jørgen Dybvads skrift om samme emne være det eneste publicerede på den tid.

Christian IV

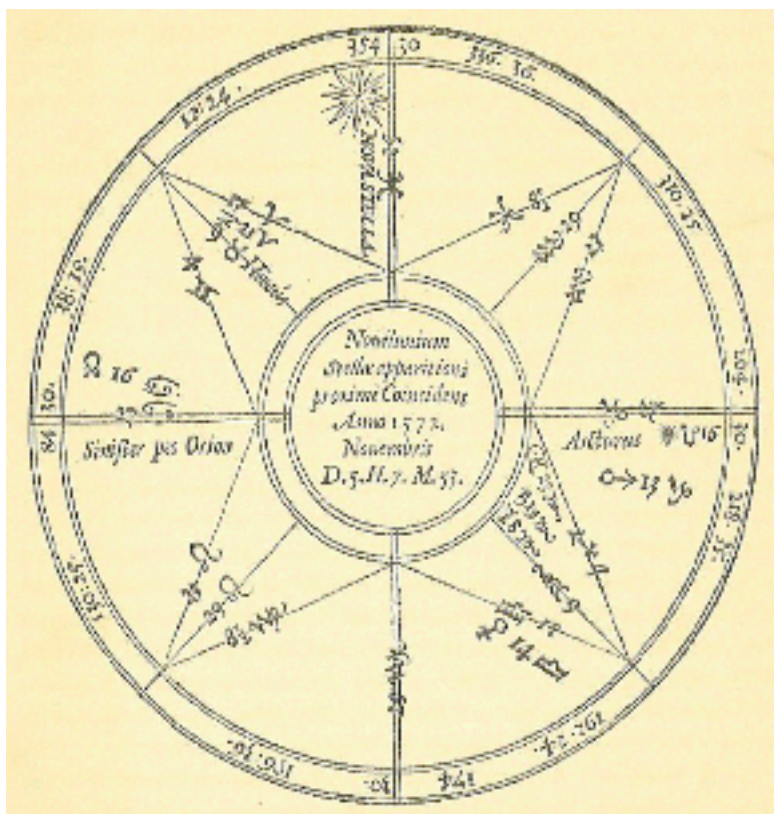
Tychos velynder Frederik II dør og efterlader tronen til en blot 11-årig Christian IV. Vi ved, at Tycho har lagt den nye konges horoskop, og at denne har besøgt Hven, så derfor antages det ofte, at forholdet mellem dem var godt. Men embedsværket og de nyrige, lærde købmandsønner fik med den unge konge frit spil til at etablere sig som den nye intellektuelle elite. Disse borgerfamilier ser ikke med milde øjne på al virakken ovre på Hven og spænder mere og mere ben for Tycho. Breve fra ham når aldrig kongen, og da kongen omsider er gammel nok til at blive kronet i 1596 er løbet kørt. Året efter drager Tycho Brahe ad Wandsbeck til for aldrig mere at vende tilbage til Danmark. Han bliver først hjulpet af Rantzau, men den-

Tycho Brahes horoskop

Tycho Brahe er født den 14. december 1546 efter den julianske kalender, hvilket gør ham til Stenbuk. Han er efter egen angivelse født kl. 10.47 på slottet Knudstrup [Knutstorp 55°58 N, 13°07 Ø] nær Svalöv, 20 km øst for Landskrona. Horoskopet er vist med Placidus huse, som vi er vant til idag.

Tycho har Månen i Jomfruen, hvilket giver ham sans for rene linjer og detaljer. Ascendanten ligger i Vandbæreren, og en kombination af Jomfru og Vandbærer anses ofte for at give videnskabeligt talent. Tegningen her medtager de planeter, der først er opdaget mange århundreder senere, men de fortæller om en viljestærk person med Pluto i 1. hus og en stor begavelse med Merkur-Uranus aspektet. Selve Uranus sammen med Månen giver et irritabelt temperament med lille tålmodighed med andre mennesker. Merkurs aspekter til både Saturn og Neptun giver ham en særlig blanding af konkret og intuitiv tænkning. Mars i Vædderen i 1. hus giver ham vældig fysisk energi, hvor aspektet til Pluto giver ham utrættelig aktivitet.

Horoskop for opdagelsen af den nye stjerne, illustration i Tycho Brahes første bog, "De Stella Nova" fra 1573

ne dør allerede året efter. Derpå bliver Tycho ansat som hofastronom i Prag, hvor han dør i 1601.

Universitetets folk med *Thomas Finck* i spidsen erklærer ved Tychos afrejse Uraniborg for ubrugelig til videnskabeligt arbejde og begynder nedrivningen af slottet. Danmark mistede ved den lejlighed både en videnskabsmand i verdensklasse, og de fleste af hans instrumenter, som gik tabt.

Christian IV igangsætter tredive år senere i 1637 opførelsen af "et nyt Uraniborg" i København. Observatoriet bliver i folkemunde hurtigt

døbt *Rundetårn*. Christen Longomontanus bliver med hele sin autoritet fra det gamle Uraniborg det nye observatoriums leder, da det står færdigt i 1642. Anlægget kom dog aldrig op på samme niveau som sit forbillede på Hven.

Astrologen

Hvad der på skrift findes om astrologi fra Tychos hånd er publiceret inden for en blot fireårs periode 1573-77, hvor han var sidst i tyverne. Det drejer sig om fire tekster. Først en væsentlig del af "De Stella Nova" fra 1573, dernæst forelæsningsen "Orato-

rio de Disciplinis Mathematicis" fra 1574 samt tydnin-gen af Chr.IV's horoskop og det lille skrift "Om kometen", begge fra 1577. Det ville klart være umagen værd at udgive en samlet dansk oversættelse af disse astrologiske tekster. Dels som en rent historisk dokumentation, dels fordi Tycho taler med en forbløffende nutidig røst; især under hans forelæsning på universitetet om de matematiske videnskaber.

En egentlig faglig vurdering af hans astrologiske virke og indsats falder uden for denne biografis rammer, men nogle af hans udtalelser tegner et klart og myndigt billede af ham som astrolog. Om kritikerne af astrologien siger han efter en længere udredning af den medicinske astrologi:

"Der synes altså at være en betydelig analogi mellem de 7 planeter og de 7 vigtigste dele af mennesket. Alt svarer så udpræget til hinanden, at mennesket synes dannet efter den højere verdens idé. [...] Hvem, som er i besiddelse af sund dømmekraft, vil nogensinde kunne nægte, at himmellegemerne påvirker menneskene, til hvem de er knyttet med en sådan overensstemmelse? Ikke desto mindre har det aldrig skortet på lærde folk, ganske vist uden kendskab til denne okkulte videnskab, som ud fra teologiske og filosofiske argumenter har

gjort gældende, at stjernerne ingen indflydelse har på menneskene.”

Og om forholdet mellem stjernernes indflydelse og menneskets frie vilje siger han uden vaklen: “Menneskets frie vilje er på ingen måde underlagt stjernerne! [...] For astrologerne påstår ikke, at alle nødvendigvis modtager stjernepåvirkningerne på samme måde. Nogle modtager mere, nogle mindre, alt eftersom de har gjort sig modtagelige eller uimodtagelige.”

Man aner her det gamle maksime om, at den vise påvirker sine stjerner, mens tåben bliver påvirket af dem.

Holdning til astrologi

Der har været gjort en del fra naturvidenskabelig side for at nedtone Tychos astrologiske meriter. Blandt andet hævdes det undertiden, at de blot var udslag af lidt ungdommelig galskab. Et argument herfor har været, at Tycho kun publicerede om dette emne i sine unge år. Her er imidlertid, hvad Tycho retrospekt har at sige om astrologien i sin selvbiografi *Astronomiae Instauratae Mechanica* fra 1598, udgivet tre år før hans død i Prag:

“Mens jeg i min ungdom havde næret en stor interesse for den forudsigende del af astronomien, som giver sig af med at spå og bygger på hypoteser, men dengang ikke var tilstrækkeligt på det

rene med stjernernes gang, som den grunder sig på, har jeg lagt den til side, indtil jeg kunne få rådet bod på denne mangel.

Da jeg endelig havde fået nøjere indsigt i himmellegermernes bevægelse, tog jeg den fra tid til anden op igen, og jeg kom da til den erkendelse, at denne videnskab, selv om den regnes for tom og intetsigende, ikke alene af menigmand, men også af de fleste andre, deriblandt adskillige matematikere, dog er mere pålidelig end man kunne fristes til at tro

Det gælder ikke alene meteorologiske virkninger og vejrforudsigelser, men også horoskoper, når blot tidspunkterne er rigtigt bestemt og stjernernes gang og deres indtræden i bestemte himmelfsnit benyttes på en måde, der stemmer med himlen, og deres bevægelser bliver rigtigt beregnet.

I disse to henseender har jeg på grundlag af selve erfaringen udformet en metode, der er forskellig fra den hidtil anvendte. Men den slags astrologiske kundskaber er jeg ikke tilbøjelig til at med-

dele andre, eftersom det er ikke så lidt, jeg har opfundet på dette område. Det er nemlig ikke alle, der forstår selv at benytte det med tilbørlig omtanke og uden overtro og overdreven tillidsfuldhed, som man ikke bør udvise over for nogen af de skabte ting."

Rosenkreutzerne

I sin første bog skriver Tycho Brahe: "Jeg vil indtil videre tie om de ting, som kan fremføres af den anden astrologis mere sande og hemmelige kilder. Disse er nemlig kun kendt af yderst få og lægges måske for had af mange på grund af deres uvidenhed. Selv er den sådan indrettet, at det er forbudt at fremstille dens hemmeligheder offentligt"

For en astrolog må dette lede tankerne hen på en esoterisk astrologi, der alene fandt anvendelse inden for lukkede selskaber. Det mest berømte lukkede selskab var på den tid Rosenkreutzerne, der forblev hemmelige indtil 1614. Der var ganske få medlemmer af denne orden, men det anses for sikkert, at Paracelsus var en af dem.

Når Tycho omtaler sit kendskab til en sådan hemmelig astrologi må det åbne for spekulationer om, hvorvidt han selv på et tidspunkt har været i kontakt med netop Rosenkreutzerne. Måske via sin gode ven Henrik Rantzau, måske på anden

Christian Rosenkreutz
1378-1484

vis. Dermed åbnes også for spekulationer om, hvorvidt Tycho ad denne vej har fået adgang til viden, som han har brugt i sin forskning, både spagyriske, astronomiske og astrologiske.

Det er dog næppe muligt på historisk grund at sige noget sikkert om denne facet af Tycho Brahes tænkning og virke. Overhovedet savner det astrologiske samfund en faghistorisk studie af Tychos indsigt og betydning som astrolog både nationalt og internationalt. ■

Tycho's astrologiske skrifter

- De Nova Stella, 1573
- De Disciplinis Mathematica Oratio, 1574 (publ. 1610)
- Om kometen, 1577
- Christian IV's horoskop 1577
- Hertug Ulriks horoskop 1579
- Hertug Hans' horoskop 1583
- Diarium Astrologicum, ved Elias Olsen Morsing, 1586
- En elementisch oc jordisch Astrologia, ved Peder Jacobsen Flemløse, 1591

Kilder

- Tycho Brahes bogtrykkeri, En bibliografisk-boghistorisk Undersøgelse af Lauritz Nielsen, København 1946
- Tale om de matematiske videnskaber, af Tycho Brahe [da. ovs.], Samlerens antologi af nordisk litteratur ,bd. 3, 1984
- Astrologiens idé, af L. S. Larsen, E. Michael og P. Kjærgaard Rasmussen, København 1991
- Om den nye stjerne, af Tycho Brahe [da. ovs.] Højdepunkter i dansk naturvidenskab ved Jan Teuber, København 2002
- Den ukendte Tycho Brahe, af Torkil Morsing, København 2003
- On Tycho's Island, Tycho Brahe and his assistants 1570-1601, af John Robert Christianson, Cambridge 2000
- Tychonis Brahe Opera Omnia, Tomus I, Hauniæ 1913 [1972]
- Corpus Hermeticum. Cambridge 2003
- www.rundetaarn.dk
- www.forumscaniae.net
- www.celtoslavica.de

Sophie

Informationsbrev fra Astrologisk Museum

ISSN 1602-9631

Redaktionen består af hele museets stab
Ansv. red. og layout:
Claus Houlberg
sophie@astrologimuseum.dk

SOPHIE er gratis, helt digitalt og distribueres kun fra www.astrologimuseum.dk